

УДК 37.013

В.В. ПАШКОВ (кандидат філософських наук, доцент, ректор)

Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

Запоріжжя

zoippo@mail.ru

АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК КУЛЬТУРНИЙ І СОЦІООСВІТНІЙ ФЕНОМЕН

В статті розглядається розвиток післядипломної педагогічної освіти до рівня академії, як культурний і соціоосвітній феномен.

Ключові слова: освіта, підвищення кваліфікації вчителів, післядипломна педагогічна освіта, академія.

Вступ

Рубіж ХХ-ХХІ ст. зробив очевидною залежність, що існує між долею цивілізації і якістю підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, фахівців. Саме з освітою, насамперед, вищою, післядипломною пов'язується відповідь на виклики сучасної епохи, актуалізуючи необхідність рефлексії сутності університетської й академічної освіти з метою пошуку відповідей на закономірне питання щодо того, яким в цих умовах вимогам повинен відповідати сучасний університет, сучасна академія? Провідним принципом розвитку сучасної цивілізації стає випереджальний розвиток якостей людини, найважливіша роль у забезпеченні реалізації якого належить академії як культурному й соціоосвітньому феномену. Пріоритетну позицію в системі академічної післядипломної педагогічної освіти сьогодні займає процес формування особистості-учителя, що неминуче сполучено з такими проблемами, як гармонізація внутрішнього світу людини, навколишнього світу й людини, розуміння людського статусу в Універсумі, взаємозв'язку біосфери й Всесвіту, необхідності навчання життю в умовах інформаційного середовища. У даному дослідженні ми виходимо з того, що освіченість - це не тільки загальна культура в сполученні із професіоналізмом, але й духовна цінність, що фундує всі види соціальних практик. Освіта, одержувана в академії, покликана допомагати людині ставати фахівцем, готовим до професійної діяльності у швидко мінливому світі, а також допомагати реалізовувати потенційні можливості, учити соціальній відповідальності. Отже, метою статті є визначення статусу академії післядипломної педагогічної освіти як культурного і соціоосвітнього феномену.

Обговорення проблеми

Сьогодні питання про статус академічної післядипломної педагогічної освіти і її потенційних можливостей актуальне як ніколи. Це обумовлено тим, що освітній процес, по суті, перетворився в утилітарно - цілеспрямоване навчання, що робить цілком реальною загрозу практично повної втрати духовної орієнтації академії. Дана практика підсилює почуття песимізму щодо перспектив АППО як форми організації освітнього

простору, у якому синтезовані наука, освіта й практика, що виступає експериментальним полем, де будуть формуватися й випробовуватися нові форми організації майбутнього суспільства. У цих умовах важливо сформувавши академічні педагогічні практики, адекватні потребам нового століття, новий тип освіченості, що характеризується, у тому числі, формуванням фундаментальності й гуманізації, особистісної спрямованості освіти.

Необхідність прояснення того, що відбувається із сучасною академією післядипломної педагогічної освіти і чи є в неї майбутнє, спонукає нас звернутися до розгляду еволюціонування академічної освіти в дискурсі «академічних місій». В філософській науці соціокультурні смисли «академічних місій» майже не розглядалися або розглядалися з точки зору проблем вищої школи. Дослідити феномен академії нам допомогли роботи Ю. Хабермаса, Е. Тоффлера, К. Ясперса, Л. Іванкіної, В. Розіна, В. Кременя, В. Огнев'юка та ін. Визначаючи домінуючу мету освіти як відтворення родової субстанції людини, стверджуючи, що метою академічної освіти є створення нового типу соціокультурної реальності й життєдіяльності, спрямованої на саморозвиток і самовдосконалення особистості фахівця, варто визнати, що концептуальна модель сучасної академії як культурного й соціоосвітнього феномена перебуває в процесі розробки й визначення пріоритетів для перспективного вирішення завдань як сучасного стану академічної післядипломної педагогічної освіти, так і її потенційного майбутнього. Процес формування концептуальної моделі академічної післядипломної педагогічної освіти має тривалу історію й осмислення стадій цього процесу дозволяє усвідомити справжню суть і специфіку академічної освіти. Перед дослідниками даної проблеми постає актуальне завдання виділити загальні принципи якісного перетворення академічної післядипломної педагогічної освіти, що дозволяють ставати сферою справжнього розвитку особистості вчителя, а не тільки професійної підготовки фахівця.

Що відбувається в сучасному світі з академією як формою організації освітнього простору, у якій синтезовані наука, освіта й практика, що виступають експериментальним полем, де складаються й випробовуються нові форми організації майбутнього освітнього процесу? Як сформувавши й реалізувати відповідний часу ідеал освіченості, орієнтований на створення моделі освіченого вчителя? Відповіді на означені питання пов'язані з виявленням тенденцій соціокультурної наступності в розвитку академічної освіти й самої ідеї академії. Сьогодні, також як і колись, на що звернув увагу Ю. Хабермас [1, С. 106], вирішується питання про те, чи варто порвати із традиціями Просвіти або ж їх варто діалектично розвивати? Академічна місія післядипломної педагогічної освіти має велике методологічне й інституціональне значення, оскільки, як стверджує Ю. Хабермас [2, С. 112], інституціоналізація зберігає свою здатність функціонувати доти, поки вона втілює в життя властиву їй ідею. «Ідея академії» є ідеальним способом розуміння й практичної реалізації призначення даної форми освітнього

Академія післядипломної педагогічної освіти як культурний і соціоосвітній феномен

простору й щонайкраще служить виявленню провідних процесів у даній сфері життєдіяльності суспільства.

Які зв'язки й залежності існують між розвитком «ідеї академії» і освітнім простором? Чим є освітній простір для «ідеї академії»? Проблема сприйняття й переживання простору, у тому числі освітнього, є не тільки проблемою безсумнівності, що є присутньою у життєвих практиках людини, але й наслідком концептуалізованого подання й осмислення. Це означає, що виділення особливостей простору соціально й культурно обумовлено, тобто конструйовано людиною. На цій підставі можна стверджувати, що освітній простір виступає синтезом ідей і дій становлення й розвитку людини й суспільства, і містить у собі, поряд з артефактами освітнього середовища, самого суб'єкта з його діяльністю, потребами, цінностями, способом життя, взаєминами з іншими людьми й іншими аспектами культури. У субстанції освітнього простору нас цікавлять змісти, саме просторове освітнє середовище і його зміни під впливом суб'єктивних і об'єктивних факторів. У першу чергу, ми звертаємося до осмислення й конструювання освітнього простору. Під «*освітнім простором*» ми розуміємо *сукупність* пов'язаних між собою умов, що впливають на освіту людини. У розумінні природи освіти нами розділяється позиція І. Г. Утюж, що визначає освіту як «спосіб і шлях перетворення природних задатків і можливостей людини в культурно-цивілізаційну модель її потенційно-діяльнісного життєбуття» [3, С. 52]. При такому підході до розуміння освіти, освітнім простором виступає вся практика повсякденного життя людини, оскільки зв'язаність середовища життєдіяльності, що включає сфери діяльності (праця, гра, побут, навчання, відпочинок, спілкування й ін.), так само як і форми громадського життя (екологія, економіка, культура, політика, мораль та ін.), здійснюється *через людину*. Через функціональне погоджування наслідків дій, вважав Ю. Хабермас, відбувається стабілізація ненавмисних зв'язків дії [2, С.162]. Саме тому процеси, що відбуваються в одній із практик повсякденності, впливають на інші. Точка відліку в освітній практиці людини лежить усередині, а не поза нею. Людина, вписуючи себе за допомогою культури в світ, постійно впливає на навколишнє її природно-соціальне середовище, на саму себе, формує й удосконалює механізми соціальної взаємодії, перетворюючи матеріальну й духовну сторони буття, у якому постійним пошуком варіантів даного буття в практиках повсякденності виступає індивідуальна освітня практика. З цієї причини індивід природно включений в *освітній простір* — у практику дій з нагромадження й розвитку певних знань, навичок (освоєння технологій навчання, способів діяльності, форм і способів спілкування, норм поведінки, систем цінностей та ін.), закріплених у смислах, символах, способах життя освітнього соціуму.

У соцікультурній континуальності (широкий контекст) *освіта* позначає весь процес присвоєння людської сутності індивідом і в цьому контексті збігається з поняттям «*культури*» як *способу буття людини*, а простором освіти виступає вся практика культурного життя. Освітній простір характеризується безперервністю, обумовленою безперервністю

Пашков В.В., 2012

практик життєдіяльності людини, і з цієї ж причини - різноманіттям. При такому підході до освіти швидко застаріваючі знання не є проблемою, а їхнє репродуктивне засвоєння втрачає смисл. Отже, «*освітній простір* — це види, способи, форми, засоби діяльності людини з реалізації своїх потреб і здібностей у саморозвитку, узгоджуваний з можливим, належним, бажаним» [4, С.31]. Координатами освітнього простору виступають: функціональні вимоги соціальної системи (утилітарна мета освіти); ідеали особистості (ідеатипічна мета); сьогодення (адаптаційна мета) і майбутній час (розвиваюче-превентивна мета) [5, С.7]. У цілому, в освітньому просторі поєднуються час, смисли, комунікації. Освітній простір, що розуміється у *вузькому смислі*, характеризується як простір соціального інституту, що функціонує на організаційному, змістовному, технологічному рівнях, що має власний зміст, цілі, завдання, смисли й засоби діяльності, структуру, функції, форми й методи керування. Це - *система складних* соціальних зв'язків, ролей, відносин, об'єднаних освітнім процесом і які протікають у певних умовах освітнього середовища. Освітній процес містить у собі упорядкування відносин з навколишнім світом, і формує педагогічні системи освіти, які допомагають кожному, хто навчається, керувати собою й здобувати впевненість у своєму «Я», у своїй діяльності й домагатися результатів своєї життєдіяльності.

Кластери освітнього простору організуються під впливом культурних і соціоутворювальних установок, правил, цінностей, що відображають, насамперед, певну позицію через концептуальну ідею, що дозволяє підніматися на більш високий рівень осмислення напрямків, цілей, завдань розвитку й удосконалювання освітніх практик. Із цієї причини еволюціонування освітнього простору обумовлено не тільки соціальними факторами, але й ідеологічним обґрунтуванням. Однією зі знакових ідей у розглянутому дискурсі став розвиток академічної місії післядипломної педагогічної освіти, появу якої було обумовлено потребами вільно мислити й досліджувати на основі першопринципів, що зводять спеціальне й плюральне до загального й цілісного знання. «Ідея академії» служить позначенням освітнього простору академії, а також способом її трансформації. Що є простором самої «ідеї академії»? Які тенденції виявляються в процесі взаємодії й взаємовпливу «ідеї академії» і освітнього простору і який культурний смисл трансформації «ідеї освіти» в історичному ракурсі? Найбільш значимим і найбільш раннім є смисл спрямованості до діяльного суб'єкта, здатного у своїх діях втілити накопичений суспільством досвід життєдіяльності, і трансформувати його в нові форми й способи застосування. «Ідея академії» відображає розуміння того, якою повинна бути архітектоніка післядипломної педагогічної освіти, щоб вирішувати не тільки актуальні, але й перспективні проблеми людини й суспільства. Наростаюча складність техніко-технологічної компоненти життя людини, що впливає на інші структури її життєвих практик, обумовили посилення вимог до якості підготовки вчителя-фахівця, головними в системі яких є його особистісні характеристики. Майбутній

Академія післядипломної педагогічної освіти як культурний і соціоосвітній феномен

розвиток людства усе більше пов'язується з його гуманітарною, людською компонентою, звертається увага на те, що не можна виділяти як пріоритет розвитку засоби, створювані людиною для власного життя, перетворюючи потім у фетиш через їхню здатність досягати, володіючи ними, інші цілі. Абсолютизація науково-технічних можливостей не тільки помилкова через відособлення, але й через те, що сама людина є їхнім творцем і споживачем. Із цього приводу М. М. Моїсєєв констатував факт того, що майбутнє людства відбудеться лише в тому випадку, якщо люди засвоять аксіому: «людина - елемент біосфери й може розвиватися тільки в біосфері, що розвивається,» [6, С. 175]. Необхідною вимогою виконання даного принципу, названого М. М. Моїсєєвим коеволюцією людини й біосфери, є розвиток гуманітарних поглядів людини, оскільки від її дій, здатності гармонійно вписатися в життя біосфери залежить доля людства в цілому. Отже, вимоги до освіченості й вихованості людини повинні зростати в контексті розуміння індивідуалізації не як свавілля й безвідповідальності за наслідки власних дій, але як усвідомлення того, як метафорично виразив цю ідею В. В. Маяковський, що «моя праця вливається в працю моєї республіки». Актуальною сьогодні й у майбутньому буде *ідея повернення* відповідальності людині й розуміння її індивідуальності як відповідальної за власне становлення особистості.

Спочатку правильно вгадана ідея школи як «сходів» - сходження індивіда від одного рівня становлення й самореалізації власної сутності на інший - уже сьогодні втілюється в практиці соціальної мобільності, коли тільки від самої людини залежать її власні перспективи рівня, що досягається, її життєвого статусу. Якщо на попередніх етапах розвитку соціуму місце людини було визначено її запропонованим статусом (якостями, пов'язаними з її походженням і на які людина не може вплинути), то сьогодні провідною є тенденція, пов'язана з тим, ким людина є (який ти, що сам можеш, знаєш, робиш) - із статусом, що досягається нею самою. Рівень досягнутого статусу прямо пов'язаний з освітою людини. На підставі даної тенденції можна припускати, що академічна післядипломна педагогічна освіта буде рухатися в напрямку її загальнокультурної компоненти, а не буде підмінена тільки вузькою педагогічною спеціалізацією, що розвиває людину на рівні оперантних дій - що і як варто робити. Основну місію суперіндустріальної революції Е. Тоффлер убачав у створенні освіти, яка сформує допитливість і свідому підготовленість до змін [7, С.439]. Емпірична фіксація неможливості виконання сучасними формами післядипломної педагогічної освіти властивих їм світоглядних функцій вимагає переведення завдання осмислення специфіки академічних практик у ранг проблеми. Остання обумовлена наявністю протиріччя між двома підходами до розуміння ідеї академії й, отже, між двома концепціями обґрунтування її природи й місії - дисперсної й холистичної. Відповідно до першого підходу (дисперсного) конструювання й інтерпретації академічної діяльності, академія ППО є певного роду професійно-освітній інститут, не редукований до якої-небудь конкретної світоглядної підстави. Це - Пашков В.В., 2012

комунікаційні інформаційні мережі, включеність у які дозволяє одержувати знання, «очищені» від яких-небудь філософських, моральних і ідеологічних навантажень. Другий підхід (холістичний) розглядає АППО як інституціональну форму соціалізації, у межах якої, крім прилучення до певного роду знання, формуються такі концепти мислення («Я-Інший», «Я-Інший-Світ» тощо), які дозволяють конструювати світоглядні принципи, орієнтовані на загальнолюдські смисли й образи буття. У цьому випадку, академія з'являється як домен культури. Ми думаємо, що саме другий варіант релевантний запитам сучасного цивілізованого суспільства. У цьому ж плані протиставляються два типи знання: прагматичні, «рецептурні» знання, і сутнісне знання, мета якого - організація свідомості. Вузькопрофесійна освіта, на користь якої сьогодні багато хто починає схилитися, має серйозні негативні наслідки. Вона не тільки не здатна дати розуміння духовного руху сучасності, але найчастіше не здатна навчити інтелектуальної чесності. Виникає закономірно ряд питань, зокрема, - чим обумовлене розходження даних підходів? У чому причина плідотворності холістичного підходу? Яка аргументація на користь холістичного підходу до формування академічних практик післядипломної педагогічної освіти?

З метою знаходження відповідей на дані питання важливо обґрунтувати тезу про необхідність формування еволюційно - синергетичної парадигми в дискурсі АППО. Дана ідея, як ми доводимо, дозволяє інтегрувати міждисциплінарні зв'язки й принципи, перебороти роз'єднаність двох культур, відтворити гуманітарну компоненту природознавства, сформувати діалог гуманітарної й природничої культур і привести, у підсумку, до відтворення цілісної картини світу. Академічне знання за всіх часів було покликане формувати навички самостійного, раціонального й критичного мислення, сприяти розвитку свідомості й самосвідомості педагога. Аргументуючи систему концептуальних підстав освітньої парадигми сучасної АППО, слід зазначити, що призначення (місія) сучасної АППО полягає у формуванні норм нового гуманізму: глобальної етики й глобальної відповідальності особистості, що неминуче пов'язане з формуванням нового типу освіти (холістичної) і нового типу свідомості (ноосферного). Специфіка академічної післядипломної педагогічної освіти обумовлена трансформацією системи освітніх потреб. Властиво, освітні потреби можуть бути визначені як вимоги, пропоновані обставинами існування й життєдіяльності особистості, соціальних груп, суспільства в цілому до стандартів, форм, методів, обсягів і якості одержуваних знань. Природа й специфіка змісту освітніх потреб обумовлює їхнє особливе місце в ієрархії суспільних потреб і особливий характер їхнього впливу на всю систему суспільних потреб, запитів і інтересів. Освітні потреби перебувають у ряді фундаментальних суспільних потреб, оскільки безпосередньо пов'язані з відтворенням соціального буття. У межах освітніх практик АППО має статус інституту інтелектуальної соціалізації, що розуміється як процес інтелектуальної асиміляції соціально-культурного досвіду. Важливим поняттям для аналізу даного феномена служить «освітній Академія післядипломної педагогічної освіти як культурний і соціоосвітній феномен

простір», під яким ми розуміємо локалізацію різноманіття індивідуальних форм, що представляються соціумом, когнітивного розвитку й освітніх можливостей, а також зовнішній стосовно людини простір вибору когнітивних практик. Прорив у новий освітній простір обумовлює зміна змісту сфери освіти й формує нові культурні умови її розвитку. Тільки якщо учень знає, як легко помилитися і як важко зробити хоча б малий крок уперед в галузі знання, тільки тоді можна розвивати сприйнятливність до норм інтелектуальної чесності, повагу до істини й незалежність від авторитетів і примусу. Вирішення даного завдання пов'язано зі стратегією гуманітаризації освіти.

В умовах протистояння гуманітарної й природничих культур очевидна необхідність їхнього синтезу. Мова йде про єдиний когнітивний простір, суттю якого повинно з'явитися формування навичок мислення, що дозволяють поглянути на свою діяльність із загальнолюдських позицій. Людина повинна знайти в процесі освіти знання, орієнтоване на моральність, духовні смисли, єдині світоглядні принципи, а домінуючим постулатом сучасного раціоналізму повинна з'явитися ідея взаємозв'язку природи й людини, що й стане подоланням сформованих технократичних орієнтацій. У цьому плані, фундаментальна академічна освіта повинна передбачати формування проектно-прогностичної культури. Саме в просторі проектно-орієнтованої моделі освіти формується АППО як домен культури, холистичний тип освіти й ноосферний тип мислення. Пріоритетною освітньою моделлю АППО стає проектно-орієнтована, в обрядах якої формується новий тип освітньої парадигми - інноваційна парадигма. Атрибутивними концептуальними характеристиками сучасної АППО є гуманітаризація пізнання, фундаменталізація знання й екологізація мислення. Подібна орієнтація освітньої парадигми академії створює передумови, що забезпечують вирішення завдань такої трансформації освітньої системи академії, при якій цілісна фундаментальна природнича й гуманітарна освіта виявляється орієнтованими на формування особистості вчителя й на забезпечення сталого розвитку суспільства.

Висновки. Місце освітньої місії АППО визначається нами в складі культурної й гуманістичної функцій. Якщо культурна функція сполучена з формуванням інтелектуальних здібностей і розвитком потенціалу того, хто навчається, то структура гуманістичної функції містить у собі ідею оволодіння фундаментальними знаннями й розумінням загальнолюдських цінностей і стандартів людського гуртожитку. У цілому місії, завдання й функції сучасної АППО взаємообумовлені й репрезентуються в наступній відповідності: інтелектуальна місія містить у собі навчальну (збереження й передача знань, науки, культури, ученості) і дослідницьку (розвиток знань, вільний пошук істини) функції; соціальна місія включає професійну (підготовка педагога - фахівця) і сервісну (забезпечення послуг, експертних оцінок, пов'язаних з економічним, політичним, соціальним, і культурним розвитком співтовариства) функції; освітня місія припускає культурну (культивування й формування інтелектуальних і інших здібностей, розвиток

потенціалу кожного індивідуума) і гуманістичну (оволодіння фундаментальними концепціями, ідеями - загальна освіта, усвідомлення, розуміння фундаментальних цінностей людства, цивілізацій і культур світу) функції. **Перспективи подальших наукових досліджень**

Сучасна АППО розгортається в усе більш широкому різноманітті своїх практик, які необхідно аналізувати, виявляти тенденції їхнього розвитку, концептуально осмислювати, коректувати для того, щоб АППО виконувала своє призначення – бути доменом духовного, інтелектуального буття людства.

Список літератури

1. Хабермас, Ю. Демократия. Разум. Нравственность : Московские лекции и интервью : научное издание / Ю. Хабермас. — М. : Academia, 1995.-245 с.
2. Хабермас, Ю. Демократия. Разум. Нравственность / Ю. Хабермас. - СПб. : «Наука», 2000. - 379 с.
3. Утюж І. Г. Глобалізація в системі вищої освіти / І. Г. Утюж. – Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць / Гол. ред. В. Г. Воронкова. – Вип. 47. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – С. 51 – 66.
4. Иванкина, Л. И. Образование как проявленная сущность человека / Л. И. Иванкина // Образование и общество. — Орел, 2005. - №2. - С. 30-35.
5. Розин В. Об идеях педагогического дискурса и диспозитивы образования / В. Розин // Alma mater. - 2001. - №11. - С. 3-9.
6. Моисеев, Н. Н. С мыслями о будущем России / Н. Н. Моисеев. - М. : Республика, 1997. - 255 с.
7. Тоффлер, Э. Третья волна / Э. Тоффлер; Науч. ред., авт. предисл. П. С. Гуревич. - М.: АСТ, 1999. - 784 с.

Надійшла до редакції 23.04.2012р.

В.В.ПАШКОВ

Запорожская академия последипломного педагогического образования, Запорожье

АКАДЕМИЯ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК КУЛЬТУРНЫЙ И СОЦИООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН

В статье рассматривается развитие последипломного педагогического образования до уровня академии, как культурного и социообразовательного феномена. **Ключевые слова:** образование, повышение квалификации учителей, последипломное педагогическое образование, академия.

V.PASHKOV

Municipal establishment « Zaporozhye regional institute after degree Pedagogical education », Zaporozhye

ACADEMY OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION AS CULTURAL AND SOCIOEDUCATIONAL PHENOMENON

In the article development of postgraduate pedagogical education to the academy level as cultural phenomenon is examined.

Key words: education, in-plant of teachers training, postgraduate pedagogical education, academy.